

ŁUKASZ PRZYBYŁO

WPŁYW WOJNY JOM KIPPUR NA TWORZENIE AMERYKAŃSKIEJ DOKTRYNY WOJENNEJ W LATACH 1973–1982

Wojna Jom Kippur, która toczyła się przez osiemnaście dni października 1973 r., wywarła na siły zbrojne wielu państw świata, największy – na armię Stanów Zjednoczonych, znajdującą się w procesie transformacji po opuszczeniu Wietnamu oraz przejściu na system ochotniczego zaciągu do wojska. Rezultatem tej transformacji była doktryna aktywnej obrony, a w późniejszym czasie bitwy powietrzno-lądowej.

WOJNA JOM KIPPUR 6–23 PAŹDZIERNIKA 1973 R.

Czwarta konwencjonalna wojna izraelsko-arabska rozpoczęła się 6 października 1973 r. od zaskakującego ataku sprzymierzonego Egiptu i Syrii na Izrael. Po początkowym powodzeniu armii arabskich, najpierw na Wzgórzach Golan, a potem na Synaju, inicjatywa przeszła na stronę Cahalu¹, który był w stanie pobić armie przeciwnika. Gdyby nie interwencja supermocarstw, zwycięstwo izraelskie byłoby całkowite. Wojna ta jest dobrze opisana w źródłach zarówno polskich², jak i angielskich³.

Wojna Jom Kippur była prowadzona przez państwa-klientów dwóch supermocarstw. Ilość użytej broni, zaangażowane siły i przebieg działań dawały analitykom wojskowym możliwość „spojrzenia w przyszłość” i racjonalnej oceny ewentualnego konfliktu konwencjonalnego w Europie Zachodniej między NATO a Układem Warszawskim.

¹ Cahal – hebrajski akronim oznaczający Siły Obrony Izraela, popularna nazwa anglojęzyczna to IDF (Israeli Defence Force).

² Np. Ł. Nadolski, *Wojna Yom Kippur*, Gdańsk 2008; C. Herzog, *Wojna Jom Kippur*, tłum. M. Rudowski, Warszawa 2000; Ł. Przybyło, *Od wojny sześciodniowej do wojny Jom Kippur. Armia egipska w latach 1967–1973* [w:] *Wojny i konflikty zbrojne po 1945 r. Zbiór studiów*, t. 2, red. Ł.M. Nadolski, M. Giętkowski, Bydgoszcz 2016.

³ Np. T.N. Dupuy, *Elusive Victory. The Arab-Israeli Wars 1947–1974*, New York 1978; A. Rabinovich, *The Yom Kippur War. The Epic Encounter that Transformed Middle East*, New York 2004; G.W. Gawrych, *The 1973 Arab-Israeli War: Albatross of Decisive Victory*, Fort Leavenworth 1996.

Tabela 1. Ilość sprzętu armii uczestniczących w wojnie Jom Kippur według US Army

	Czołgi	BWP i opancerzone transportery piechoty	Działa	Bateria rakiet plot.	Samoloty*
Państwa arabskie	4000	3000	3000	150	1280
Izrael	2000	4500 (łącznie z halfrakami M3**)	800	10–15	625

Źródło: R.M. Swain, *Selected Papers of General William E. DePuy*, Fort Leavenworth 1994, s. 78.

* Łącznie ze śmigłowcami, samolotami transportowymi itd., na podst.: A.H. Cordesman, A.R. Wagner, *The Lessons of Modern War*, vol. I, San Francisco 1991, s. 15.

** Halfraki M3 to pojazdy z II wojny światowej, całkowicie nieodpowiadające polu bitwy w 1973 r. Stanowiły one olbrzymią większość izraelskich transporterów piechoty podczas wojny Jom Kippur.

Olbrzymim zaskoczeniem dla wszystkich stron konfliktu była jego długość, rozmiar strat i zużycie materiałów wojennych. Izrael w ciągu niecałych trzech tygodni wojny wydał cały swój roczny PKB na prowadzenie działań wojennych i alarmowe zakupy sprzętu. W starciach pancernych na skalę niewidzianą od 30 lat starły się armie wyposażone w nowoczesny sprzęt i poniosły w ciągu niecałych trzech tygodni straty sięgające 50 proc. Nie wróżyło to sukcesu armii amerykańskiej na europejskim teatrze działań wojennych⁴.

Tabela 2. Straty materiałowe w wojnie Jom Kippur według US Army⁵

	Czołgi	BWP i opancerzone transportery piechoty	Samoloty*	Działa
Państwa arabskie	1500–2000	1000	451	500
Izrael	700–1000	1500–2000	120	50–75

Źródło: R.M. Swain, *Selected...*, s. 79.

* Łącznie ze śmigłowcami, samolotami transportowymi itd. na podst.: T.N Dupuy, *Elusive...*, s. 609.

Armie arabskie walczyły, używając sowieckiego sprzętu i mniej lub bardziej zmodyfikowanej sowieckiej doktryny wojennej⁶. Armia izraelska natomiast posługiwała się sprzętem zachodnim, głównie amerykańskim. Doktryna wojenna Cahalu była stworzona samodzielnie, choć z wieloma elementami wspólnymi z państwami NATO⁷.

⁴ J.L. Romjue, *AirLand Battle: Historical Perspective*, „Military Review”, marzec 1986, s. 53.

⁵ Prawdziwe straty w wojnie Jom Kippur nie odbiegały znacząco od tych, które armia amerykańska przyjęła w swoich opracowaniach.

⁶ M.J. Eisenstadt, K.M. Pollack, *Armies of Snow and Armies of Sand. The Impact of Soviet Military Doctrine on Arab Militaries* [w:] *Diffusion of Military Technology and Ideas*, red. E.O. Goldman, L.C. Eliason, Stanford 2003.

⁷ Ł. Przybyło, *Doktryny wojenne. Historia i ocena*, Warszawa 2018, s. 195–199.

Armia amerykańska od razu uznała wagę wojny Jom Kippur. Dyrektor Departamentu Badań Obronnych⁸ dr Malcom Currie, przemawiając do Komisji Obrony Kongresu, mówił: „Fakt, jakim jest wojna, stymuluje do ocen i reakcji. To jest żywe i pouczające wydarzenie. W szczególności jest tak w przypadku wojny bliskowschodniej, szczególnie że liczne i nowoczesne siły zbrojne stanęły do walki”⁹.

MISJE AMERYKAŃSKICH SIŁ ZBROJNYCH DO IZRAELA

Na pobojowiskach Golanu i Synaju armie arabskie pozostawiły wiele sprzętu, w tym zupełnie sprawnego, porzuconego przez załogi. Już w czasie wojny Amerykanie wysłali zespoły badawcze mające na celu zbieranie informacji o toczącej się wojnie i na bieżąco raportowali swoje wnioski. Od razu po zakończeniu działań wiele egzemplarzy zdobytego sprzętu wysłano do USA. Ponadto rząd Izraela dał wolną rękę armii amerykańskiej w zbieraniu informacji i prowadzeniu rozmów ze wszystkimi żołnierzami Cahalu, którzy mogli pomóc w zrozumieniu tego konfliktu. Taką rolę odgrywała misja techniczna Agencji Wywiadu Wojskowego (DIA¹⁰) działająca pod kryptonimem „Druid Grove”¹¹.

Pod koniec października 1973 r. sekretarz obrony USA James Schlesinger wydał rozporządzenie tworzące United States Military Operational Survey Team (USMOST). Jego zadania zostały określone w następujący sposób: „Zespół będzie się składał z przedstawicieli [Kolegium] Połączonych Szefów Sztabów, DIA, rodzajów sił zbrojnych mających jasny cel bezpośredniego zebrania informacji o lekcjach płynących z konfliktu bliskowschodnio-arabsko-izraelskiego. Lekcje te mogą być bezcenne w naszym ciągłym wysiłku, aby utrzymać jak najlepszy potencjał obronny przeciw naszym potencjalnym przeciwnikom”¹². USMOST miał działać i przygotowywać swoje opinie częściowo już podczas pobytu w Izraelu, co świadczyło o wielkiej wadze przykładanej do doświadczeń płynących z wojny Jom Kippur dla sił zbrojnych USA. Sam zespół składał się z trzech przedstawicieli Kolegium Połączonych Szefów Sztabów, po czterech z US Army i US Air Force, po dwóch z US Navy i US Marine Corps i jednego z DIA.

Kolejnym zespołem wysłanym do Izraela, o podobnej, połączonej strukturze, był US Military Equipment Validation Team, Israel (USMEVTI). Jak sama nazwa wskazuje, zajął się on czysto technicznymi sprawami związanymi z użyciem amerykańskiego sprzętu wojskowego przez Izraelczyków, miał zbadać również potrzeby Cahalu dotyczące szybkiego uzupełnienia strat poniesionych podczas wojny i zbudowania odpowiednich

⁸ Defence Research and Engineering.

⁹ Cyt. za: J.S. Doyle, *The Yom Kippur War and the Shaping of the United States Air Force*, Air University, Maxwell Air Force Base 2016, s. 2.

¹⁰ Defence Intelligence Agency (ang.) – Agencja Wywiadu Wojskowego.

¹¹ Adm. T.H. Moorer, Chairman, Joints Chiefs of Staff, to Secretary Defense, memorandum, 30 October 1973, Enclosure A, declassified, National Archives, RG 218, Records of the Chairman, Moorer Diary.

¹² Adm. T.H. Moorer, Chairman, Joints Chiefs of Staff, to Secretary Defense, memorandum, 30 October 1973, Enclosure B, declassified, National Archives, RG 218, Records of the Chairman, Moorer Diary.

zapasów. Dodatkowo USMEVTI miał oceniać efektywność różnych rodzajów broni przez badania terenu oraz zniszczonego sprzętu¹³.

Wszystkie trzy zespoły, tj. „Druid Grove”, USMOST i USMEVTI, miały pracować równolegle, nie powielając przeprowadzanych czynności i badań. Co ciekawe, misji amerykańskich było więcej. Wojska lądowe i siły powietrzne wysłały dodatkowe zespoły, np. misja US Air Force spędziła w Izraelu ponad dwa i pół miesiąca, zbierając dane na temat wojny powietrznej i obrony przeciwlotniczej¹⁴. Poza tym siły zbrojne USA były również zaangażowane na poziomie politycznym, ponieważ ich przedstawiciele brali udział w wizytach Komisji Kongresu ds. Obrony w Grecji, Izraelu i Egipcie¹⁵.

TRANSFORMACJA US ARMY 1972–1973

Wieloletni konflikt w Wietnamie, a w końcu porażka, wywarł katastrofalny wpływ na armię amerykańską. Jeszcze w czasie trwania wojny w Azji Południowo-Wschodniej miała ona spore problemy z dyscypliną swoich żołnierzy¹⁶, a wydatki wojenne spowodowały, że projekty badawczo-rozwojowe dotyczące techniki wojennej dla sił lądowych były niedofinansowane. Szacunek dla wojska spadł też wśród mieszkańców Stanów Zjednoczonych. Wojskowych oceniano w 1973 r. nieco powyżej pracowników kanalizacji miejskiej i śmieciarzy¹⁷. W 1972 r. US Army wycofała się już całkowicie z Wietnamu, a Kongres zawiesił powszechny pobór i wprowadził ochotniczy zaciąg do wojska.

Już w 1971 r. najwyżsi dowódcy US Army uznali, że jej organizacja na terenie USA¹⁸ jest nieefektywna i zbyt kosztowna. Misję jej zmiany powierzono gen. Williamowi E. DePuyowi¹⁹. Na początku 1972 r. przedstawił on plan reorganizacji CONARC na dwie niezależne części. Jedna z nich miała zarządzać szkoleniem, tworzeniem doktry-

¹³ Joint Chiefs of Staff, United States Military Equipment Validation Team, Israel (USMEVTI), „Trip report to Israeli Defense Forces 28 October–8 November 1973”, declassified, AFHRC (Air Force Historical Research Centre) file number: K178.203-20.

¹⁴ Wywiady przeprowadzone przez autora z gen. mjr. Avihu Bin-Nunem, Szdema, 18 III 2019 r., i gen. mjr. Davidem Ivry, Tel Awiw, 21 III 2019 r.

¹⁵ J.S. Doyle, *The Yom Kippur War...*, s. 19.

¹⁶ Np. między 1969 a 1971 r. doszło do 800 przypadków ataku granatami ręcznymi na przełożonych, w których zginęło 45 oficerów i podoficerów. Ponad 40 proc. żołnierzy stacjonujących w Europie przyznawało się do używania miękkich narkotyków, a 8 proc. twardych narkotyków (głównie heroiny), 12 proc. miało poważne zarzuty związane z przestępstwami lub dezercją. W koszarach armii amerykańskiej na całym świecie dochodziło też do przemocy na tle rasowym, a nawet do walk gangów, por. R.H. Scales, *Certain Victory: the US Army in the Gulf War*, Fort Leavenworth 1994, s. 6.

¹⁷ *Ibidem*, s. 7.

¹⁸ Tzw. Kontynentalne Dowództwo Armii Amerykańskiej (CONARC – US Continental Army Command), któremu podlegały cztery (później trzy) dowództwa armijne.

¹⁹ Gen. William E. DePuy (1919–1992), powołany do armii w 1941 r. z Uniwersytetu Stanowego Południowej Dakoty jako uczestnik kursów oficerów rezerwy, od 1944 r. walczył w Europie w szeregach 90. DP, czterokrotnie odznaczony za odwagę (DSO, trzykrotnie Srebrną Gwiazdą) i dwukrotnie ranny, II wojnę światową zakończył jako dowódca batalionu w stopniu majora. Po II wojnie światowej zajmował wiele stanowisk liniowych i sztabowych, był m.in. dowódcą 30. DP w Niemczech, 1. DP w Wietnamie (1967), zastępcą szefa Sztabu Armii (1971–1972), dowódcą TRADOC (1973–1976). Przeszedł w stan spoczynku w 1976 r.

ny oraz procesem planowania zakupów sprzętu (TRADOC²⁰), druga miała dowodzić jednostkami armii amerykańskiej na terenie USA (FORSCOM²¹). Podział CONARC, nazwany operacją „Steadfast”, przeprowadzono w 1973 r. Pierwszym dowódcą TRADOC został gen. DePuy.

Dowództwo ds. Szkolenia i Doktryny skonsolidowało pod jednym dowództwem trzy logicznie połączone funkcje:

- badania nad nowymi technikami walki połączone z oceną nowych rozwiązań technicznych,
- rozwój doktryny i organizacji armii lądowej,
- szkolenie oficerów i podoficerów²².

Generał DePuy uważał dekadę, którą amerykańskie siły zbrojne spędziły w Wietnamie, za straconą dla armii; chciał pchnąć armię na nową ścieżkę rozwoju. Wojna Jom Kippur nie mogła się zdarzyć w lepszym dla niego momencie.

LEKCJE WOJNY JOM KIPPUR DLA US ARMY

Zaawansowanie techniczne sowieckiego sprzętu pancernego

Dostarczone do USA czołgi i bojowe wozy piechoty produkcji sowieckiej unaocznily Amerykanom, że przewaga techniczna, jaką wcześniej posiadano, została utracona²³. Mimo że przez cały czas czołgi amerykańskie miały lepszą armatę, amunicję, system kierowania ogniem umożliwiający prowadzenie skutecznej walki na dalekim dystansie, to margines ten znacząco się zmniejszył. Biorąc pod uwagę przewagę liczebną Układu Warszawskiego na europejskim teatrze działań wojennych, oznaczało to, że zatrzymanie konwencjonalnej ofensywy przeciwnika będzie niemożliwe bez użycia broni nuklearnej. Ponadto sowiecki BWP-1 nie miał odpowiednika w US Army, co też świadczyło o mniejszej efektywności bojowej amerykańskiej piechoty.

Przeciwpancerne pociski kierowane

Zastosowane przez Egipcjan sowieckie ppk Sagger²⁴ unaocznily amerykańskiemu establishmentowi wojskowemu, jak zabójcze stało się ówczesne pole walki. Zwalczanie rubieży przeciwpancernych stało się jeszcze trudniejsze niż dotychczas. Przykład izraelski wskazywał konieczne rozwiązania, tzn. taktykę połączonych rodzajów broni, sprawne budowanie grup bojowych o różnym składzie dopasowanym do wyznaczonego

²⁰ TRADOC – Training And Doctrine Command.

²¹ FORSCOM – US Army Forces Command.

²² Ł. Przybyło, *Doktryny...*, s. 222–223.

²³ Amerykańska przewaga techniczna nad ZSRS w zakresie sprzętu pancernego jest przedmiotem sporów. Dane techniczne to tylko jeden z aspektów tego zagadnienia. Drugą stroną monety jest oczywiście taktyka, teren użycia, wyszkolenie oddziałów itp. Ważne jest jednak to, że armia amerykańska uważała, iż miała taką przewagę techniczną, i że ją utraciła.

²⁴ Autor przyjął oznaczenia sprzętu sowieckiego wg terminologii angielskiej używanej zarówno przez Amerykanów, NATO, jak i Cahal. Porównanie nazw zostało przedstawione w tabeli 3.

zadania taktycznego, rozpoznanie prowadzone w czasie rzeczywistym z danymi przekazywanymi bezpośrednio do artylerii i lotnictwa przydzielonych do wspierania walki.

Czołg jako główne narzędzie prowadzenia wojny

Czołgi były głównym systemem broni, którego zarówno w ataku, jak i obronie nie można było niczym zastąpić. W armii Izraela niezwykle wysoki poziom wyszkolenia taktycznego, morale załóg i umiejętności taktyczne były podstawą zwycięstwa w wojnie. Nowoczesne działa czołgowe były w stanie razić przeciwnika na bardzo dalekich dystansach, co powodowało niezwykle trudności w manewrowaniu na polu bitwy.

Sowiecka obrona przeciwlotnicza

Wielkie nasycenie armii arabskich środkami walki przeciwlotniczej wynikało z ich asymetrycznego podejścia do wywalczenia panowania w powietrzu. Siły powietrzne Syrii i Egiptu nie miały szans w bezpośredniej konfrontacji z Izraelczykami. Dlatego armia zadawoliła się uniemożliwieniem zdobycia panowania w powietrzu przez Izraelskie Siły Powietrzne. Służyła temu w miarę statyczna raketowa zapora przeciwlotnicza złożona z SA-2 i SA-3, wspierana przez lufową obronę przeciwlotniczą – co można nazwać parasolem przeciwlotniczym. Do tego dołożono SA-6 i Szyłki, które były w stanie wspierać wojska lądowe, gdy te wychodziły spod parasola przeciwlotniczego w manewrowej fazie działań. Ponadto nasycono wojska lądowe rakietami SA-7 nadającymi się do zwalczania lotnictwa wroga na krótkim zasięgu oraz – co ważne – śmigłowcami. Taki system był zabójczy dla armii NATO na europejskim teatrze działań wojennych, ponieważ uniemożliwiał lotnictwu Sojuszu efektywne działania przeciw wojskom lądowym Układu Warszawskiego, co przynajmniej w początkowej fazie działań obronnych na lądzie było kluczem do powstrzymania masy sowieckich czołgów.

Przystosowanie do prowadzenia działań w sytuacji użycia broni ABC

Nowoczesny sprzęt produkcji sowieckiej był przystosowany do prowadzenia działań w sytuacji użycia broni ABC. Oznaczało to, że Związek Sowiecki na serio podchodzi do użycia broni masowego rażenia i prawdopodobnie zakłada jej zastosowanie na polu walki. Było to dlatego niepokojące, że armia Stanów Zjednoczonych takiego scenariusza nie zakładała, a nawet pod koniec lat sześćdziesiątych chciała zlikwidować swoje wojska chemiczne, nie widząc dla nich zastosowania.

Tempo działań i wielkość ponoszonych strat

W sytuacji zaskoczenia strategicznego tylko niezwykle wydajny system mobilizacyjny Izraela pozwolił mu uniknąć klęski. Wojna osiągnęła od razu najwyższe natężenie. Państwa arabskie wkroczyły do wojny w pełni zmobilizowane i zadawały Cahalowi wysokie straty w sprzęcie i ludziach. Gdy sytuacja się odwróciła i armie arabskie zaczęły ponosić klęski, poziom strat sprzętowych Izraela zmalał, ale i tak był bardzo wysoki. Gdyby nie alarmowe dostawy z USA, armia Izraela utraciłaby możliwości ofensywne ze względu na brak amunicji i samolotów. Taka sama sytuacja powstała po drugiej stronie

frontu: tak jak Amerykanie, Sowieci otworzyli powietrzne i morskie mosty z dostawami sprzętu i materiału wojennego dla swoich arabskich sojuszników.

Tabela 3. Nazewnictwo uzbrojenia ZSRS i jego natowskie odpowiedniki

Nazwa sowiecka	Oznaczenie kodowe NATO (Cahal)
9M14 Malutka – przeciwpancerny pocisk kierowany	AT-3 Sagger
S-75 Dźwina – raketowy zestaw przeciwlotniczy	SA-2 Guideline
S-125 Newa – raketowy zestaw przeciwlotniczy	SA-3 Goa
2K12 Kub – raketowy samobieżny zestaw przeciwlotniczy	SA-6 Gainful
ZSU-23-4 Szyłka – poczwórnie sprzężone samobieżne działo przeciwlotnicze	SA-19 Grison
9K32 Strzała-2	SA-7 Grail

Źródło: opracowanie własne.

PIERWSZE WNIOSKI

Generał DePuy już w początkach 1974 r., gdy szerokim strumieniem zaczęły spływać raporty z Bliskiego Wschodu, zgrupował swoje wnioski w trzy główne grupy:

- Współczesna broń jest zabójcza w skali dotychczas niespotykanej na polu bitwy.
- Żeby poradzić sobie na polu bitwy z nowymi rodzajami broni o bardzo wysokiej skuteczności, konieczne jest stosowanie taktyki połączonej broni w jeszcze większym stopniu niż dotychczas.
- Wyszkolenie bojowe zarówno indywidualne, jak i zespołowe oraz wysokie umiejętności taktyczne są konieczne dla osiągnięcia sukcesu w walce²⁵.

W wykładzie wygłoszonym na początku 1974 r. postanowił stworzyć pełną narrację dotyczącą wniosków płynących z wojny Jom Kippur i ich implementacji w armii amerykańskiej. Konieczność taka wynikała z wielkiej liczby raportów i studiów szczegółowych, którym trzeba było nadać strukturę umożliwiającą ich poprawne wykorzystanie. Generał DePuy tak przedstawił swoje pierwsze wnioski: „Ich [Izraelczyków] działania bojowe pomogły nam zrozumieć wymagania, które stawia przed nami bitwa, czyli wymagania operacyjne [...] Broniąc się czy atakując, musisz się ruszać na polu bitwy. Nie możesz być statyczny, nie oczekuj więc zwycięstwa, tworząc linie Maginota czy Zygfyryda. Żeby poruszać się na polu bitwy, stając twarzą w twarz z nowymi, zabójczymi rodzajami broni,

²⁵ Wykład gen. W.E. DePuya pt. „Implications of the Middle East War on US Army Tactics, Doctrine and Systems” (bez daty, 1974) [w:] R.M. Swain, *Selected Papers of General William E. DePuy*, Fort Leavenworth 1994, s. 76.

trzeba tę wrogą broń przydusić [*supress*]. Przyduasz za pomocą zespołu połączonych rodzajów broni. Jeśli zrobisz to poprawnie, to możesz się poruszać, ale musisz zniszczyć przeciwnika, kiedy osiągniesz cel ataku. Żeby wygrać, będąc słabszym, musisz skoncentrować siły na polu bitwy w kluczowym miejscu i w odpowiednim momencie, innymi słowy, żeby przemieścić się do kluczowego rejonu, musisz lepiej widzieć pole bitwy niż przeciwnik, żeby wiedzieć, dokąd masz iść i kiedy tam dojść. Żeby przemieścić się szybko do kluczowego rejonu, trzeba mieć całkowitą kontrolę nad podległymi jednostkami; jeśli rozkażesz batalionowi, żeby się przemieścił, to ma to się stać natychmiast. Osiągnięcie sukcesu wymaga wszelkiego rodzaju wsparcia. Potrzebujemy amunicji, paliwa, obsługi technicznej sprzętu. Związek między naszą koncepcją operacji a lekcjami wojny Jom Kippur będzie osiłą całego wykładu²⁶.

Na początku 1974 r. różne zespoły badające wojnę Jom Kippur przedstawiały wnioski, które miano implementować w amerykańskich siłach zbrojnych. W momencie wygłaszania wykładu przez gen. DePuya zarejestrowano nie mniej niż 162 różnorodnych rekomendacji dotyczących zmian w działaniu US Army. Dwadzieścia z nich zostało już zrealizowanych. Jakie to były rekomendacje? Od najprostszych, dotyczących wymiany łatwopalnego płynu hydraulicznego w czołgach Patton, po nowe koncepcje zwalczania obrony przeciwlotniczej wojsk sowieckich na europejskim teatrze działań wojennych²⁷.

Amerykanie w ogóle nie rozważali kwestii „zmiernych” czołgu, który to miał jakoby nadejść za sprawą przeciwpancernych pocisków kierowanych zastosowanych z sukcesem przez Egipcjan w wojnie Jom Kippur²⁸. Wnioski o malejącej użyteczności czołgu na nowoczesnym i zabójczym polu walki były według Amerykanów przedwcześnie, ale wymagały szczególnej uwagi w planowaniu działań i współpracy różnych rodzajów broni²⁹. Przez pewien czas ów domniemany i „udowodniony” na polach bitewnych Półwyspu Synajskiego „zmierny” czołg był przedmiotem analiz różnych armii, dawał bowiem złudną nadzieję albo na możliwość taniego dogonienia lepiej uzbrojonych przeciwników, albo zastąpienia drogich systemów broni (czołg) mniej kosztownymi (ppk).

OCENA STRATEGICZNA

Amerykańscy stratedzy ocenili pod koniec lat pięćdziesiątych XX w., że na świecie jest pięć centrów przemysłowych, które wytwarzają większość światowych dóbr. Był to początek zimnej wojny i przemysł był tym, co liczyło się najbardziej w konflikcie Wschodu z Zachodem. Owe centra stanowiły: USA, Wielka Brytania, Europa Zachodnia, Japonia i ZSRS. Prosta i jednoznaczna ocena dotycząca wyniku zimnej wojny była następująca: dopóki USA i ich sojusznicy kontrolują cztery z pięciu rejonów koncentracji produkcji

²⁶ *Ibidem*, s. 76.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ T.N. Dupuy, *Elusive...*, s. 590.

²⁹ *Soviet ATGMs: Capabilities and Countermeasures*, „TRADOC Bulletin” 1975, No. 2, s. 3.

przemysłowej, można z optymizmem patrzeć w przyszłość. Mimo swej prostoty analiza ta dobrze spisała się w przewidywaniach dotyczących przebiegu i wyniku zimnej wojny³⁰.

Rozwój liczebny i jakościowy sowieckich sił zbrojnych w Europie pod koniec lat sześćdziesiątych, ich nowy sprzęt bojowy oraz koncepcja działań wojennych budziły rosnące napięcie w stosunkach między NATO i Układem Warszawskim. Wojna Jom Kippur spowodowała, że armia amerykańska rozumiała, iż istnieje realna szansa przegrania wojny konwencjonalnej na europejskim teatrze działań wojennych. Musiało to prowadzić do wymiany ciosów atomowych i dewastacji dużych przestrzeni Europy – co było nieakceptowalne z politycznego punktu widzenia. Co gorsza – dwa z pięciu centrów przemysłowych mogły być przechwycone, zneutralizowane lub zniszczone przez ZSRS. Taki scenariusz zmieniał równanie strategiczne.

Wojna Jom Kippur zadziałała jak katalizator na amerykański establishment polityczno-wojskowy. Zrozumiał on, że konieczne jest „naprawienie” sił zbrojnych i proces ten musi być bardzo szybki. Ponieważ istniał gotowy zestaw raportów, analiz i danych dotyczących nowoczesnej wojny, dużo prościej było prosić Kongres o pieniądze na sprzęt, badania czy płace dla świeżo uzawodowionej armii. Tak narodziła się koncepcja transformacji technicznej i nowa doktryna wojenna armii amerykańskiej, tzw. aktywna obrona.

DOKTRYNA AKTYWNEJ OBRONY (FM 100-52 1976 R.)

Nowa amerykańska doktryna wojenna była chyba najbardziej kontrowersyjną doktryną w całej historii amerykańskich sił zbrojnych. Stawała w poprzek przyjętym do tej pory zasadom prowadzenia wojny – już sama jej nazwa budziła skojarzenia raczej z Francją w 1940 r. niż generałem Pattonem. Była też niezwykle jednostronna, „widziała” tylko jeden teatr działań wojennych i była oparta w dość silny sposób na analizach statystycznych. Jej główne założenia to:

- europejski teatr działań wojennych jest najważniejszy dla armii amerykańskiej,
- w wyniku zwiększenia tempa działań i skuteczności nowoczesnych środków walki US Army musi wygrać „pierwszą bitwę” dzięki aktywnej obronie, mimo że jej siły były mniej liczne od wojsk Układu Warszawskiego,
- zakup nowych rodzajów broni musi być zgodny z założeniami doktrynalnymi; dodatkowo proces ten musi być dostosowany do wymagań budżetowych stawianych przez władzę polityczną,
- niezbędną jest koordynacja działań i zgodność doktrynalna z najważniejszym sojusznikiem w NATO (Niemcy) i amerykańskimi siłami powietrznymi,
- za podstawowy system uzbrojenia w wojskach lądowych uznano czołg i wokół niego rozbudowywano doktrynę wojenną³¹.

³⁰ J. Suprin, wykład „Yom Kippur War & The Development of U.S. Military Doctrine”, Lecture 9 of Dole Institute's Fort Leavenworth Series: A Military History of the Cold War, https://www.youtube.com/watch?v=IQ_tihjHB3s&t=64s, dostęp 6 IV 2019 r.

³¹ Ł. Przybyło, *Doktryny...*, s. 224.

Generał DePuy i jego najbliżsi współpracownicy uważali, że armia amerykańska jest intelektualnie niedojrzała i nie powinna uczestniczyć w tworzeniu doktryny wojennej. Dlatego też koncepcję aktywnej obrony stworzył sam DePuy z niewielkim sztabem współpracowników. Ważne jest, że byli oni całkowicie przekonani o słuszności swoich założeń i wykazali się wielkim zdecydowaniem, a nawet bezwzględnością we wprowadzaniu rozwiązań nowej doktryny w armii³².

Ponieważ armia amerykańska nie miała jeszcze gotowych nowych wzorów uzbrojenia, choć znajdowały się one w dużej części już w fazach prototypów lub nawet testów polowych, uznano, że trzeba umieć prowadzić działania wojenne z tym arsenałem, jaki się ma do dyspozycji. Wobec liczebnej przewagi sił Układu Warszawskiego i ich zaawansowania technicznego, jakiejkolwiek ofensywy czy nawet kontrofensywy nie wchodziły w grę. DePuy doszedł do wniosku, że jedynym sposobem jest po prostu wyniszczenie przeciwnika w bitwie obronnej. Największy nacisk położono na siłę ognia³³. Bardziej to przypominało działania Egipcjan podczas wojny Jom Kippur niż Izraelczyków³⁴.

Regulamin FM 100-5 w wersji z 1976 r. od razu stał się przedmiotem krytyki i w zasadzie nie został zaakceptowany przez większość oficerów armii Stanów Zjednoczonych. Podniesiono trzy główne zarzuty wobec doktryny aktywnej obrony:

- zbyt duża koncentracja na działaniach obronnych kosztem ataku,
- mechanistyczna wizja pola walki z naciskiem na stosunek sił i walkę na wyczerpanie, ignorująca psychologiczny wymiar walki zbrojnej,
- skupienie się na Europie bez uwzględnienia innych możliwych teatrów działań wojennych na świecie³⁵.

Regulamin FM 100-5 i jego główne założenia były niezwykle frustrujące dla amerykańskiej wyższej kadry dowódczej. Każda gra wojenna kończyła się odpaleniem pocisków z głowicami atomowymi, ponieważ US Army i US Air Force były w stanie zniszczyć pierwszy i tylko pierwszy rzut sił Układu Warszawskiego – i to przy założeniu, że początkowo wojna będzie jedynie konwencjonalna. Stawiało to pod znakiem zapytania ich profesjonalizm i umiejętności dowodzenia. Dlatego dość szybko rozpoczęto prace nad nową doktryną wojenną.

BITWA POWIETRZNO-LĄDOWA (FM 100-52 1982 R.)

Misję stworzenia nowej doktryny otrzymał Donn A. Starry³⁶, bliski współpracownik gen. DePuya i jeden z twórców aktywnej obrony. Początkowo był on gorliwym

³² J. Suprin, wykład „Yom Kippur...”

³³ J.L. Romjue, *From Active Defense to AirLand Battle: The Development of Army Doctrine 1973–1982*, TRADOC, Fort Monroe VA 1984, s. 18.

³⁴ T. Tovy, *Manifestations of the Egyptian Army's Actions in the US Army's 1976 edition of FM 100-5 Operations*, „Journal of Military and Strategic Studies” 2018, vol. 19, issue 1.

³⁵ P.H. Herbert, *Deciding What Has to Be Done: General William E. DePuy and the 1976 Edition of FM 100-5 Operations*, „Leavenworth Papers” No. 16, Fort Leavenworth KS, 1988, s. 96.

³⁶ Donn A. Starry urodził się w 1925 r. w Nowym Jorku, mając osiemnaście lat, zaciągnął się do armii, gdzie skierowano go na studia w West Point, które ukończył w 1948 r. jako pancerniak. Służył w USA, Europie i Korei

zwolennikiem też gen. DePuya, jednak kiedy został dowódcą V Korpusu w Niemczech i sam dowodził grami wojennymi odwzorowującymi atak sił Układu Warszawskiego, zrozumiał ograniczenia doktryny, którą współtworzył. Jednocześnie z taśm produkcyjnych zaczęły schodzić nowe modele sprzętu bojowego³⁷, który diametralnie zmienił pole bitwy. Przełom techniczny, zapoczątkowany wydarzeniami wojny Jom Kippur, dosłownie w kilka lat zamienił groźne i liczne armie Związku Sowieckiego i jego satelitów w cele na strzelnicę. Uzupełnieniem skoku technologicznego była nowa koncepcja działań – bitwa powietrzno-lądowa. Jej główne założenia to:

- dalekie rozpoznanie, umożliwiające jednoczesne działanie przeciw wielu rzutom wojsk przeciwnika,
- szybki manewr przeciw czołowym oddziałom wroga,
- błyskawiczne zakończenie, jak najszybsze zniszczenie pierwszego rzutu wojsk przeciwnika, aby móc go bić częściami³⁸.

Armia amerykańska od razu odnalazła się w nowych rozwiązaniach doktrynalnych, które odpowiadały jej zbiorowej pamięci instytucjonalnej. Po pierwsze odnosiła się do wojny konwencjonalnej o wysokiej intensywności. Po drugie opierała się na agresywnym manewrze, sile ognia i technologii. Po trzecie doktryna pozbawiona była jakichkolwiek kontekstów kulturowych i skupiała się na całkowitym zniszczeniu przeciwnika³⁹.

Armia amerykańska dzięki swym w zasadzie nieograniczonym zasobom była też w stanie wprowadzić szkolenie wojsk na najwyższy poziom. Teza gen. DePuya o podstawowym znaczeniu umiejętności bojowych znalazła swoje odzwierciedlenie w wielu instytucjach zajmujących się wyszkoleniem, np. National Training Center w przypadku wojsk lądowych⁴⁰ czy ćwiczeń Red Flag w siłach powietrznych. Najlepszym przykładem niezwykłych umiejętności amerykańskich żołnierzy są statystyki z pierwszej wojny irackiej, np. 2. pułk kawalerii pancernej podczas bitwy pod 73 Easting na dystansie poniżej 2000 m osiągał celność na poziomie 85 proc. (182 trafienia na 215 oddanych strzałów)⁴¹.

na stanowiskach liniowych i sztabowych. Od 1969 r. jako dowódca 11. pułku kawalerii pancernej brał udział w wojnie w Wietnamie i Kambodży. 5 V 1970 r. został ranny od odłamków granatu razem z przyszłym generałem Frederickiem Franksem jr. W 1973 r. mianowano go komendantem Szkoły Wojsk Pancernych w Fort Benning. W tej roli współpracował z szefem Dowództwa ds. Wyszakowania i Doktryny Wojsk Lądowych Stanów Zjednoczonych (TRADOC) gen. Williamem E. DePuyem nad stworzeniem nowej doktryny wojennej USA, tzw. aktywnej obrony. W 1976 r. gen. Starry został dowódcą V Korpusu armii amerykańskiej w RFN, a w 1977 r. – szefem TRADOC. W latach 1981–1983 sprawował dowództwo nad siłami szybkiego reagowania (USCINCRAD), po czym przeszedł na emeryturę. Na emeryturze wykładał w Joint Forces Staff College, wydał antologię dotyczącą amerykańskich wojsk pancernych: *Camp Colt to Desert Storm: The History of U.S. Armored Forces*. Zmarł na raka w 2011 r.

³⁷ Chodzi m.in. o tzw. wielką piątkę: czołg M1 Abrams, bojowy wóz piechoty M2 Bradley, śmigłowiec szturmowy AH-1 Apache, śmigłowiec transportowy UH-60 Black Hawk i zestaw przeciwlotniczy Patriot.

³⁸ H. Wass de Czege, *Toward a New American Approach to Warfare*, „The Art of War Quarterly”, September 1983, s. 52.

³⁹ J.S. Doyle, *The Yom Kippur War...*, s. 100.

⁴⁰ Ł. Przybyło, *Doktryny...*, s. 233–236.

⁴¹ S. Biddle, *Victory Misunderstood: what the Gulf War Tells Us about the Future of Conflict*, „International Security” 1996, t. 21, nr 2.

PODSUMOWANIE

Dla armii amerykańskiej wojna Jom Kippur nie mogła się zdarzyć w lepszym momencie. Znajdowała się ona w trakcie reorganizacji i transformacji po przegranej wojnie w Wietnamie. Czwarta wielka wojna izraelsko-arabska nie tylko dała impuls rozwojowy amerykańskim siłom zbrojnym, ale usprawiedliwiła też żądania wielkich sum na rewolucję techniczną niezbędną do stawienia czoła sowieckim masom czołgów skoncentrowanych w Europie Wschodniej. Dla wojsk lądowych wojna Jom Kippur z pewnością stanowiła lepsze odniesienie niż konflikt w Wietnamie. Starcia dywizji pancernych lepiej przemawiały do korpusu oficerskiego niż działania plutonów lekkiej piechoty w dżunglach Azji Południowo-Wschodniej.

Sposób, w jaki Amerykanie podeszli do zbadania doświadczeń wojennych zaprzysiężonej armii, jest modelowy. Wiele różnych misji, działających na różnych poziomach dowodzenia i zajmujących się wieloma aspektami działań wojennych, zapewniło armii amerykańskiej niezwykle bogate dane i możliwość „spojrzenia w przyszłość” w naukowy i uporządkowany sposób. Taki sposób działania powinien być wzorcem dla badań wojen i konfliktów przez siły zbrojne⁴².

Początkowo implementacja lekcji płynących z Bliskiego Wschodu wydawała się zarówno trudna, jak i łatwa. Duża część tych doświadczeń była dość prosta do wprowadzenia – wymiana płynu hydraulicznego w czołgach na niepalny, lepsze techniki szkoleniowe, zmiany organizacyjne, zwiększenie zapasów materiałów wojennych itp. Trudne okazały się natomiast te wnioski, które wymagały nowych typów uzbrojenia dostosowanych do wyzwań, jakie postawiła wojna Jom Kippur, oraz zmian w sposobie prowadzenia działań wojennych. Dopiero druga iteracja doktrynalna, tj. bitwa powietrzno-lądowa, spełniła założenia gen. DePuya i Starry'ego związane ze stworzeniem nowej armii amerykańskiej gotowej do zwycięskiego odparcia sił Układu Warszawskiego. Prawdziwy egzamin armia amerykańska zdała na irackiej pustyni w 1991 r., osiągając tak całkowite zwycięstwo wojskowe, jakie bardzo rzadko zdarzają się w historii wojskowości.

BIBLIOGRAFIA

Dokumenty

Adm. T.H. Moorer, Chairman, Joints Chiefs of Staff, to Secretary Defense, memorandum, 30 October 1973, Enclosure A, B, declassified, National Archives, RG 218, Records of the Chairman, Moorer Diary.

Joint Chiefs of Staff, United States Military Equipment Validation Team, Israel (USMEVTI), „Trip report to Israeli Defense Forces 28 October–8 November 1973”, declassified, AFHRC (Air Force Historical Research Centre) file number: K178.203-20. „Soviet ATGMs: Capabilities and Countermeasures”, „TRADOC Bulletin” No. 2, February 1975.

⁴² Nasuwa się pytanie, w jaki sposób Wojsko Polskie badało np. wojnę gruzińsko-rosyjską w 2008 r. czy konflikt na Ukrainie w latach 2014–2015.

Wykład gen. W.E. DePuya pt. „Implications of the Middle East War on US Army Tactics, Doctrine and Systems”, (bez daty, 1974).

Książki

- Dupuy T.N., *Elusive Victory. The Arab-Israeli Wars 1947–1974*, New York 1978.
- Gawrych G.W., *The 1973 Arab-Israeli war: Albatross of Decisive Victory*, Fort Leavenworth 1996.
- Herbert P.H., *Deciding What Has to be Done: General William E. DePuy and the 1976 Edition of FM 100-5 Operations*, „Leavenworth Papers” nr 16, Fort Leavenworth KS, 1988.
- Herzog C., *Wojna Jom Kippur*, tłum. M. Rudowski, Warszawa 2000.
- Mahnken T.G., *Technology and American Way of War since 1945*, New York 2008.
- Nadolski Ł., *Wojna Yom Kippur*, Gdańsk 2008.
- Przybyło Ł., *Doktryny wojenne. Historia i ocena*, Warszawa 2018.
- Rabinovich A., *The Yom Kippur War. The Epic Encounter that Transformed Middle East*, New York 2004.
- Scales R.H., *Certain Victory: the US Army in the Gulf War*, Fort Leavenworth 1994.
- Sorley L., *Press on! Selected Works of general Donn A. Starry*, vol. I, II, Fort Leavenworth 2009.
- Swain R.M., *Selected Papers of General William E. DePuy*, Fort Leavenworth 1994.

Artykuły i opracowania

- Biddle S., *Victory Misunderstood: What the Gulf War Tells Us about the Future of Conflict*, „International Security” 1996, t. 21, nr 2.
- Doyle J.S., *The Yom Kippur War and the Shaping of the United States Air Force*, Air University, Maxwell Air Force Base 2016.
- Eisenstadt M.J., Pollack K.M., *Armies of Snow and Armies of Sand. The Impact of Soviet Military Doctrine on Arab Militaries [w:] Diffusion of Military Technology and Ideas*, red. E.O. Goldman, L.C. Eliason, Stanford 2003.
- Przybyło Ł., *Od wojny sześciodniowej do wojny Jom Kippur. Armia egipska w latach 1967–1973 [w:] Wojny i konflikty zbrojne po 1945 r. Zbiór studiów*, t. 2, red. Ł.M. Nadolski, M. Giętkowski, Bydgoszcz 2016.
- Romjue J.L., *AirLand Battle: Historical Perspective*, „Military Review”, March 1986.
- Romjue J.L., *From Active Defense to AirLand Battle: The Development of Army Doctrine 1973–1982*, TRADOC, Fort Monroe VA, 1984.
- Tovy T., *Manifestations of the Egyptian Army’s Actions in the US Army’s 1976 Edition of FM 100-5 Operations*, „Journal of Military and Strategic Studies” 2018, vol. 19, issue 1.
- Wass de Czege H., *Toward a New American Approach to Warfare*, „The Art of War Quarterly”, September 1983.

Wywiady

- Wywiad z gen. mjr. Aviha Bin-Nunem, byłym dowódcą Izraelskich Sił Powietrznych, przeprowadzony przez autora artykułu, Szdema, 18 III 2019 r.

Wywiad z gen. mjr. Davidem Ivry, byłym dowódcą Izraelskich Sił Powietrznych, przeprowadzony przez autora artykułu, Tel Awiw, 21 III 2019 r.

Materiały internetowe

J. Suprin, wykład „Yom Kippur War & The Development of U.S. Military Doctrine”, Lecture 9 of Dole Institute’s Fort Leavenworth Series: A Military History of the Cold War, https://www.youtube.com/watch?v=IQ_tihjHB3s&t=64s, dostęp 6 IV 2019 r.

Wpływ wojny Jom Kippur na tworzenie amerykańskiej doktryny wojennej w latach 1973–1982

Autor zajmuje się wpływem czwartej wojny izraelsko-arabskiej, która wybuchła w październiku 1973 r., na amerykańską doktrynę wojenną. Armia amerykańska znajdowała się wtedy w procesie transformacji po porażce odniesionej w Wietnamie i przechodzenia na ochotniczy zaciąg do wojska.

Wojna Jom Kippur była analizowana z każdego możliwego punktu widzenia przez liczne amerykańskie zespoły badawcze odwiedzające Izrael, których członkami byli również wysokiej rangi generałowie. Wojna izraelsko-arabska nie mogła się zdarzyć w lepszym momencie dla US Army, ponieważ stała się usprawiedliwieniem nie tylko dla radykalnych reform doktrynalnych, ale również dla przeforsowania wielkich funduszy na uzbrojenie.

Ponieważ wytworzenie nowych typów uzbrojenia jest procesem niezwykle czasochłonnym, dopiero druga iteracja doktrynalna, tj. bitwa powietrzno-lądowa, w pełni uwzględniła wnioski z analizy wojny Jom Kippur.

SŁOWA KLUCZOWE

wojna Jom Kippur, wojny izraelsko-arabskie, doktryna wojenna, strategia, aktywna obrona, bitwa powietrzno-lądowa, William E. DePuy, Donn A. Starry

The Impact of the Yom Kippur War on the American Military Doctrine in the Period of 1973–1982

In this article, the author discusses the impact of the fourth Arab-Israeli war, which took place in October 1973, on American military doctrine. At that time, the US Army was in the transformation period after the defeat in Vietnam as well as in the process of establishing an all-volunteer army.

The Yom Kippur War was analysed from every possible angle by numerous American research teams, including top-tier generals, during their visits in Israel. The Arab-Israel

conflict happened in the right time for the US Army, enabling it to proceed with radical doctrinal reform as well as a procurement programme.

Due to the time consuming process of creating new military equipment, only second iteration of the US Army doctrine, i.e. AirLand Battle, fully implemented the conclusions stemming from the Yom Kippur War.

KEYWORDS

Yom Kippur War, Arab-Israeli wars, military doctrine, military strategy, active defense, AirLand Battle, William E. DuPuy, Donn A. Starry

ŁUKASZ PRZYBYŁO – doktor nauk wojskowych, absolwent Wydziału Zarządzania SGH, pracę doktorską pt. „Wiarygodność i skuteczność doktryny wojennej na podstawie wybranych doświadczeń historycznych” obronił w Katedrze Strategii i Geostrategii Akademii Obrony Narodowej w 2010 r. W obszar jego zainteresowań badawczych wchodzi konflikty XX w., a w szczególności wojny izraelsko-arabskie. Jest autorem książki *Charków–Donbas 1943* (Warszawa 2007) opublikowanej w serii „Historyczne Bitwy” oraz kilkadziesiątu artykułów naukowych i popularnonaukowych. Nakładem Wydawnictwa Tetragon ukazała się jego praca doktorska pod zmienionym tytułem *Doktryny wojenne. Historia i ocena* (Warszawa 2019).

ŁUKASZ PRZYBYŁO – PhD in military sciences, graduate of the Faculty of Management of the Warsaw School of Economics; PhD thesis titled “Credibility and effectiveness of war doctrine based on selected historical experiences” at the Department of Strategy and Geostrategy of the National Defence Academy in 2010. His area of interest includes 20th-century conflicts, particularly the Israeli-Arab wars. He is author of the book *Charkiv–Donbas 1943 [Charkiv–Donbas 1943]* (Warsaw 2007) published in the “Historic Battles” series, as well as several dozen academic and popular-science articles. His PhD thesis was published by Tetragon under a changed title *Doktryny wojenne. Historia i ocena [War Doctrines. History and Evaluation]* (Warsaw 2019).